

Секція: Економічна теорія

Диха М. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства і підприємництва

Хмельницького національного університету,

м. Хмельницький, Україна

НАУКОВІ ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

Прагнення побудови сучасної, конкурентоспроможної, привабливої для життя країни обумовлює необхідність створення надійного підґрунтя соціально-економічного розвитку України. Основою забезпечення соціально-економічного розвитку повинна стати виважена макроекономічна політика.

Історично макроекономічну науку було започатковано класичною теорією. Найвидатнішими представниками класичної теорії є А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Міль, Ж. Б. Сей, А. Маршалл, А. Пігу, Л. Вальрас, В. Парето, які відстоювали думку, що ринковий механізм здатний автоматично забезпечувати потреби соціально-економічного розвитку.

Численні «провали» ринку довели обмеженість такого підходу і подальший розвиток наукових основ макроекономічного регулювання пов'язаний із теорією, розробленою Дж. Кейнсом у відомій роботі «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» (1936 рік) [3]. Дж. Кейнс уперше піддав конструктивній критиці класичну теорію макроекономічного регулювання й запропонував необхідність державного регулювання економіки. На відміну від класиків, прихильники кейнсіанської теорії відстоюють думку, що ринковий механізм самостійно не може гарантувати ефективне функціонування соціально-економічної системи, саме держава повинна взяти на себе роль її регулятора.

На базі класичної теорії саморегулювання опоненти Дж. Кейнса створили ряд неокласичних теорій (монетаризм, раціональних очікувань, «економіки

пропозиції»), в яких визнають необхідність державного втручання в економіку, однак, зводять його до мінімуму і віддають перевагу опосередкованим методам впливу. Наприклад, на думку Ф. Хайєка, держава не повинна опікуватися ні соціальним страхуванням, ні організацією освіти, ні ставками квартирної плати, а максимум, що можна допустити, – це збереження пенсій за старістю та допомога з безробіття [4].

Разом з тим, декларований монетаристами принцип невтручання держави в економіку є відносним. Наприклад, П. Юхименко вважає: «Історична роль монетаризму полягає у тому, що на відміну від кейнсіанства, яке робило основну ставку на державу як фактор економічного зростання, монетаристи розкрили механізм функціонування сучасної економіки як єдність ринкового механізму та державного регулювання економіки» [5, с. 6]. Саме тому при розв'язанні проблеми стагфляції у розвинених капіталістичних країнах у 70–80-х роках ХХ сторіччя монетаристські стабілізаційні програми виправдали себе. Підтримка Р. Рейганом рекомендацій М. Фрідмена дала змогу США вийти із кризового стану на початку 80-х років упродовж шести місяців і увійти в фазу підйому, що тривала одинадцять років. Після здійснення відповідних реформ у розвинених країнах зростання виробництва набуло нової якісної складової за рахунок НТП.

Проте, треба наголосити, що саме підходи, викладені в роботах Дж. Кейнса, у ХХ сторіччі вважали «класикою» макроекономічного регулювання, вони послідовно реалізовувалися у практиці макроекономічного регулювання у багатьох країнах світу. Прикладом застосування на практиці кейнсіанської концепції може слугувати здійснення нового курсу Ф. Рузвельтом у США в результаті прийняття низки законів: про введення мінімальної заробітної плати; про соціальне забезпечення та виплати з безробіття; про державне страхування банківських вкладень та позик; про підтримку фермерського господарства і малого бізнесу; про регулювання діяльності банків та фондової біржі й ін.

В той же час, треба підкреслити, що саме практична реалізація ідей Дж. Кейнса багато в чому обумовила глобальну світову фінансово-економічну

кризу на початку XXI сторіччя, яка спричинила глибокі структурні та синергічні зміни в якісній і кількісній характеристиках моделі добробуту, що переконує у необхідності формування нової принципової моделі економічного розвитку. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що в сучасних економічних реаліях стимулювання розвитку соціально-економічної системи виключно за рахунок стимулювання попиту на основі державних інвестицій у соціальну сферу вичерпало себе.

Відповідно, можна підтримати позицію А. Гальчинського, який відзначає «критичну надмірність параметрів споживацького суспільства. Боргова криза – відлуння відповідної надмірності в споживанні соціальних благ. Розв'язати цю проблему інструментами економічної політики, як це засвідчують події останніх років, неможливо. Ніхто не знає, як це можна зробити. Антикризові заходи попередніх років дали зворотні результати. Не спроможна запропонувати лікувальну рецептуру і економічна наука» [2].

Отже, сучасна теорія макроекономічного регулювання переживає глибоку кризу не маючи змоги надати дієві «рецепти» для розробки ефективних підходів до макроекономічної політики, для ефективного регулювання соціально-економічних процесів.

Разом з тим, якщо західна економічна теорія не встигає за практичними потребами економіки, то економічна теорія азійських країн уже аргументовано доводить необхідність принципових, кардинальних змін у системі макроекономічного регулювання. Зокрема, йдеться про досягнення китайських економістів у розробленні нових підходів до управління соціально-економічним розвитком. Особливий інтерес у китайських економістів у 90-х роках XX сторіччя викликала періодична повторюваність процесів «врегулювання» в економіці країни. Була поставлена низка закономірних запитань: що їх обумовлює, якими є об'єктивні причини такої циклічності? Чи визначаються ці процеси специфічністю політико-економічної ситуації Китаю, відбиттям наявних протиріч, що накопичуються у суспільстві або ж це результат дефіцитної економіки, орієнтованої на споживання з перевагою

екстенсивного типу зростання і величезною кількістю соціальних програм? Загальним висновком дискусії було визнання об'єктивної необхідності політики «врегулювання», яка повинна базуватися на збалансованому підході до планування соціальних витрат і державних інвестицій у різні економічні програми. Китайським економістом Ван Цзюе було висловлено фундаментальну ідею, яка близька авторові, про те, що «соціальний розвиток прямо підпорядкований розвитку економіки і не може випереджати економічне зростання...» [1, с. 121].

Зазначимо, що теоретичні постулати китайських економістів знайшли підтвердження своєї істинності у практичній економічній діяльності держави у вирішенні проблем економіки. Китайська економічна модель відходить від ідей соціального популізму, які притаманні більшості країн світу. Частка соціальних видатків є найнижчою у світі, при цьому, інвестиції у стратегічну галузь економіки Китаю – сільське господарство перевищують витрати на соціальне забезпечення у десятки разів. Скорочення виплат на допомогу з безробіття у Китаї помітно зменшило стимули для реєстрації працездатних громадян як безробітних, у той же час, підвищення частки зайнятих серед усього населення сприяло прискоренню економічного розвитку. Зростання китайської економіки призвело до динамічного зростання показників, які ілюструють розвиток соціальної сфери.

Отже, базові концепції економічної науки повинні піддаватися критичному переосмисленню щодо можливостей їх застосування у сучасних процесах макроекономічного регулювання.

Україні та багатьом іншим країнам світу, у т. ч. розвиненим, досягати високих темпів економічного зростання, сталого соціально-економічного розвитку спираючись на існуючі теоретичні положення макроекономічних теорій складно. Навпаки, застосування певних механізмів, засобів стимулювання економічного зростання та регулювання соціально-економічних процесів у сучасних реаліях призводить до кризових явищ в економіці, поглиблення проблем у соціальній сфері. Готових рецептів, які б дозволили

сформулювати нові підходи до макроекономічного регулювання європейська та українська економічні науки не створили, відповідно, доцільним є звернення до економічних напрацювань азійських економістів, які довели свою дієвість на практиці.

Тільки прагматичні підходи до макроекономічного регулювання можуть вивести світову та національну економіку із кризового становища, надати нового імпульсу до розробки нової макроекономічної теорії, запропонувати ефективні підходи до макроекономічного регулювання соціально-економічним розвитком держав.

Література

1. Ван Цзюэ. Теория разбухания экономики / Ван Цзюэ; перевод с китайского РАН. Ин-т экономики. Центр полит.-экон. исслед.; Под ред. Никифорова Л. В. и др. – М.: Наука, 2003.– 159 с.
2. Гальчинский А. С. Кризис поставит все на свои места [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.politikan.com.ua/1/4/0/38310.htm>
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Пер. проф. Н. Н. Любимова. – М.: Гелиос АРВ, 2012. – 352 с.
4. Хайек Ф. А. Право, законодательство та свобода – нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії / Ф. А. Хайек // Політичний устрій вільного народу, К.: Сфера, 2000. – Т. 3. – 252 с.
5. Юхименко П. І. Монетаристські теорії та тенденції їх розвитку: історико-економічний аналіз: автореф. дис... д-ра екон. наук: спец. 08.01.04. / П. І. Юхименко. – К.: НАН України, 2006. – 36 с.